

A photograph of a forest path in autumn. The path is covered in fallen yellow and orange leaves. Several people are walking along the path, including a person in a blue jacket and a person in a green jacket in the foreground. In the background, there are more people, including a person pushing a stroller and a person bending over. The trees are tall and have yellow and orange leaves. The sky is overcast.

Universell utforming

Karianne Hjortdahl
Barne-, ungdoms- og
familiedirektoratet

Hvem er vi?

Barne-, ungdoms- og
familiedirektoratet

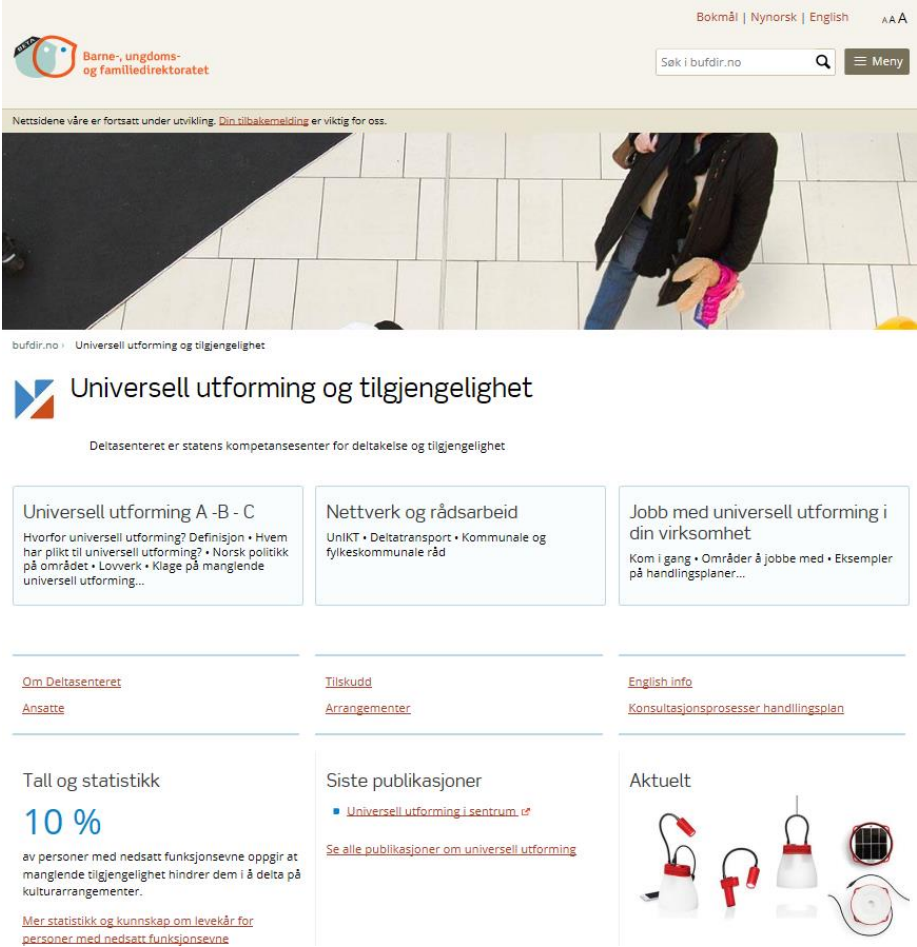


Avdeling for likestilling (LIK)



Deltasenteret

- **Arbeidsområde:**
universell utforming,
medvirkning
- **Visjon:**
deltakelse og
tilgjengelighet for alle



The screenshot shows the homepage of the Norwegian Directorate of Child Welfare (Bufdir). The header includes the logo and navigation links for Bokmål, Nynorsk, and English. A search bar and a menu icon are also present. The main content area features a large image of a person walking, followed by the title 'Universell utforming og tilgjengelighet'. Below this, there are three columns of text: 'Universell utforming A -B - C', 'Nettverk og rådsarbeid', and 'Jobb med universell utforming i din virksomhet'. At the bottom, there are links for 'Om Deltasenteret', 'Ansatte', 'Tilskudd', 'Arrangementer', 'English info', and 'Konsultasjonsprosesser handlingsplan'. A section titled 'Tall og statistikk' shows a 10% statistic, and another section titled 'Siste publikasjoner' lists recent publications.

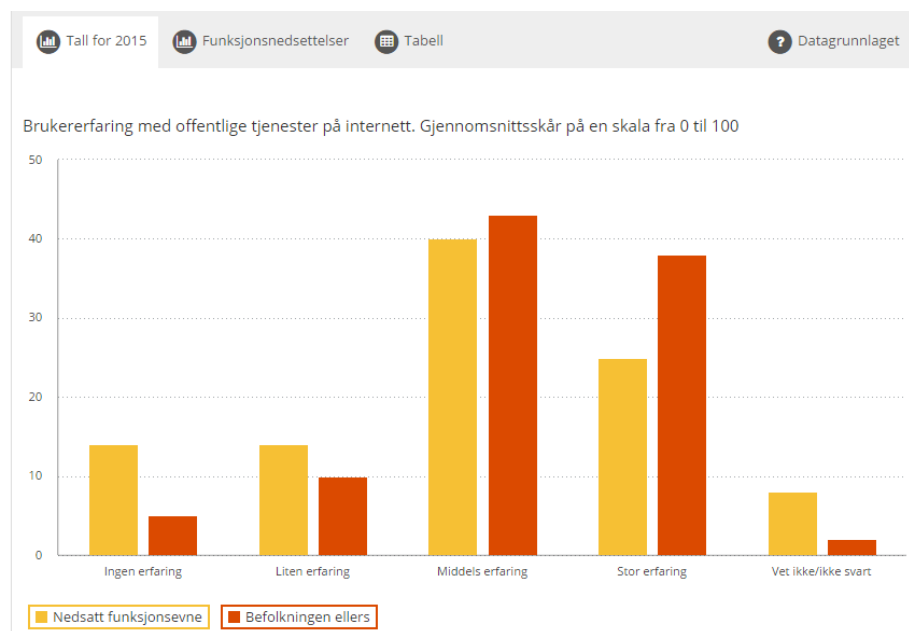
Arbeidsområdet universell utforming

- Bygninger
- Uteområder
- Offentlig transport
- Digitalt deltakelse
- Medvirkning og rådsarbeid
- Tjenester
- Produkter



Våre arbeidsområder

1. Utvikle kunnskap om universell utforming; indikatorer, statistikk, oversikter



Våre arbeidsområder

2. Driver og bidrar i møteplasser og nettverk;

UnIKT, sektornettverk bygg, kommunenettverk transportnettverk, etc.



Våre arbeidsområder

3. Tilby kompetanse til kommunal, statlig og privat sektor;

eksempelsamlinger,
veiledere,
standardisering

Trends in Universal Design

An anthology with global perspectives,
theoretical aspects and real world examples



UNIVERSELL UTFORMING I SENTRUM



Møre og Romsdal
fylkeskommune

Deltasenteret

Barn-, ungdoms-
og familietjenestet

Våre arbeidsområder

4. Forvalte økonomiske tildelinger gjennom bl.a tilskudd Tilskuddsordning, KMD, KS



Funksjonsnedsettelse

- Varig, midlertidig, stigende, situasjonsbetinget, synlig eller usynlig
- Tradisjonell kategorisering:
 1. Hørsel
 2. Syn
 3. Bevegelse/motorikk
 4. Astma/allergi/overfølsomhet
 5. Kognitive utfordringer
 6. Kronikere



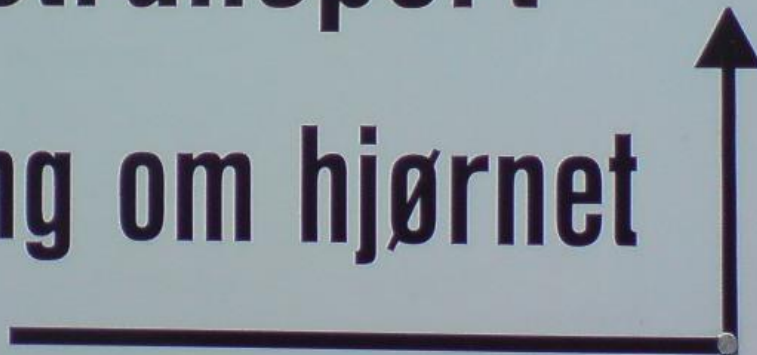
Likestilling og likeverd



Hvilke signaler sender utformingen av inngangen til eleven?

**Rullestolbrukere og
varetransport**

Inngang om hjørnet



Inkluderende inngang



- Flest mulig må inkluderes i standardløsningene
- Vi må ta høyde for bredden i befolkningen





Universell utforming

Utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av ***alle mennesker***, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.

Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det.

**FN-konvensjonen om rettighetene til
mennesker med nedsatt funksjonsevne**

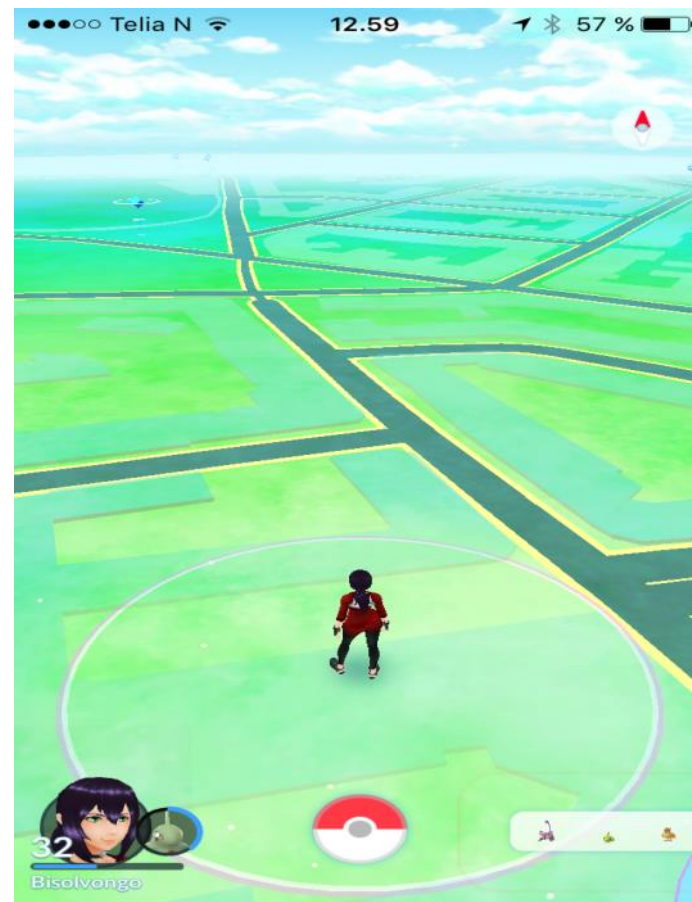
Produkter



Omgivelser



Programmer



Tjenester



Norsk lovs def. av universell utformig

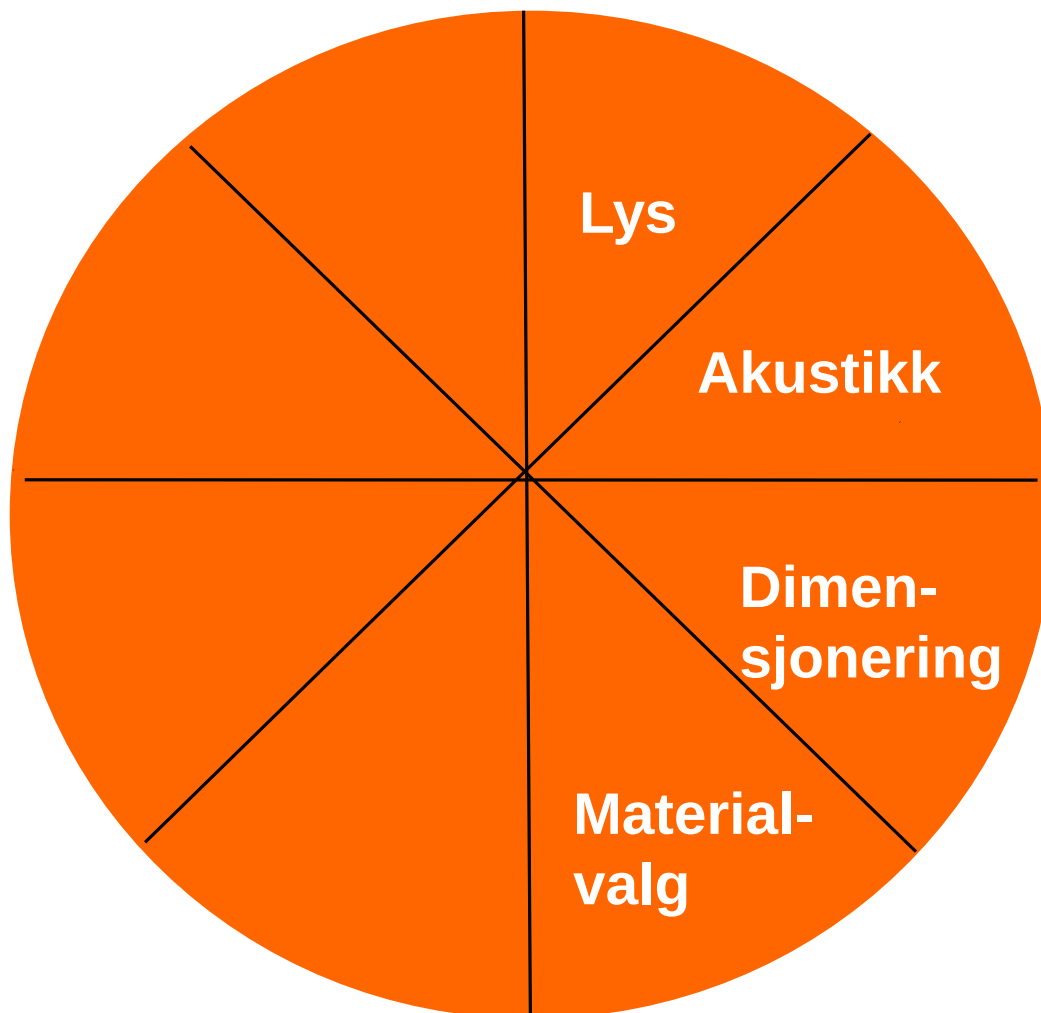
Utforming eller tilrettelegging av ***hovedløsningen*** i de fysiske forholdene, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av ***flest mulig***.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, § 13

“Hovedløsning”?

- Den primære løsningen som er ment til bruk for publikum (allmennheten)
- En fellesløsning som kan brukes av flest mulig i motsetning til særløsninger.

Universell utforming



Alle menneskelige behov er ivaretatt.
Ikke noe misforhold.

Alternative og tilstøtende begreper

- Design for alle
- Inkluderende design
- Brukersentrert utvikling
- Universal Design
- Livsløpsstandard
- Tilgjengelig
- Brukervennlig
- Utforming for alle



Hensikt med uu

Aktivt,
selvstendig,
likeverdig,
sosialt og
deltakende liv
for alle!



Hva er universell utforming?

- En idé?
- En visjon?
- Et politisk mål?
- En strategi?
- Et virkemiddel?
- En lovpålagt oppgave?
- Et område for standardisering?
- Designprinsipper?



Hvilket handlingsrom har vi for å utvikle et universelt utformet samfunn?

- Kompleks problemstilling
- Avhengig av flere ulike drivkrefter
- Ikke mulig å fremskrive



Våre anbefalinger

- Tydeliggjøre begrepet universell utforming
- Se arbeidet med universell utforming i sammenheng med andre satsninger
- Arbeid mer med delstrategier/veikart
- Bli mer systematisk i konkretiseringen, gjennomføringen og oppfølgingen
- Universell utforming bør inn som del av strategier for bærekraftige lokalsamfunn



Hvordan bygge bærekraftige samfunn?



Politikk og lovverk

- Bred politisk enighet i Norge om universell utforming som virkemiddel
- Universell utforming nedfelt i en rekke lover
- Viktig: Likestilling- og diskrimineringsloven
- Viktig: Plan- og bygningsloven
- Viktig: FN konvensjonen om mennesker med Nedsatt funksjonsevne – Art 9 om tilgjengelighet



Uu og tilgjengelighet i lovverket



Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

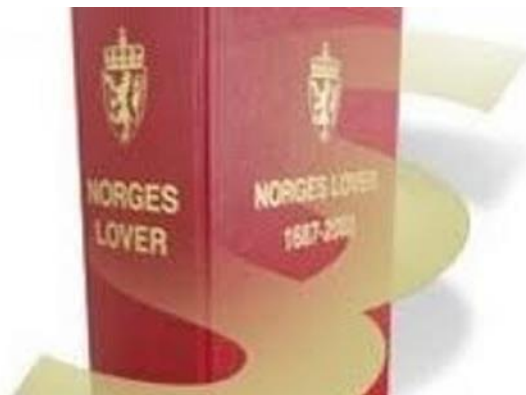
- **Likestilling- og diskrimineringsloven**
- **Plan- og bygningsloven**
- Arbeidsmiljøloven
- Arbeids- og velferdsforvaltningsloven
- Barnehageloven
- Fagskoleloven
- Folkehelseloven
- Folkehøyskoleloven
- Forvaltningsloven
- Friluftsløven
- Husbankloven
- Jernbaneloven
- Kommunehelsetjenesteloven
- Lov om offentlige anskaffelser
- Opplæringsloven
- Privatskoleloven
- Tobakkskadeloven
- Universitets- og høyskoleloven
- Valgloven
- Vegloven
- Yrkestransportloven

Ny lov gjelder fra 1. januar 2018

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering

Felles lov for flere områder enn funksjonsnedsettelseser

Kapittel 3 Universell utforming og
Individuell tilrettelegging



Universell utforming i Norge - Fra aktivisme til vedtatt politikk

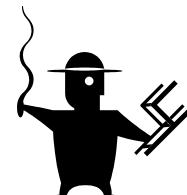
- Flere perioder med handlingsplaner
- Lovverk og FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD)
- Økt erfaring blant planleggere, prosjekterende, utviklere og designer



Statlige virkemidler

- **Rettslige**

Lover og forskrifter



- **Økonomiske**

Ordinære budsjettrammer, tiltakspakker, tilskuddsordninger



- **Organisatoriske**

Virksomhetsstyring (tildelingsbrev), tilsyn, etatsstyring, virksomhetsplaner, handlingsplaner, strategiplaner



- **Pedagogiske**

Informasjon, veiledning, opplæring, undervisning, nettverk

Plan- og bygningsloven

§ 1-1. *Lovens formål*

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak.

§ 1-1. Forskriftens formål (TEK 17)

Forskriften skal sikre at tiltak planlegges, prosjekteres og utføres ut fra hensyn til god visuell kvalitet, universell utforming og slik at tiltaket oppfyller tekniske krav til sikkerhet, miljø, helse og energi.

Regionale myndigheters rolle og ansvar

- Fylkesmannen
 - Veiledning
 - Kontrolloppgaver
 - Klageinstans
 - Innsigelsesmyndighet
- Fylkeskommunen
 - Veiledning/ bistandsoppgaver i areal- og transportplanleggingen
 - Innsigelsesmyndighet
 - Utarbeide og vedta regionale planer eller strategier

Regionale planer eller strategier

- Virkemiddel for å ivareta hensynet til universell utforming i regionen
- Prioritering av universell utforming
- Tydeliggjøring overfor kommunene
- Målrettet satsing

Kommunenes rolle og ansvar

- Plan- og bygningsmyndighet
- Ansvarlig for at nødvendig arealplanlegging skjer
- Påse at pbl. oppfylles når plantiltak utføres
- Se til at lovfestet og tilfredsstillende samarbeid med myndigheter og andre med interesse av at uu skjer i planleggingen
- Håndheve vedtatte planer
- Lage og vedta kommuneplanen
- Kommuneplanens samfunnsdel viktig for å få forankret hensynet til uu i videre planarbeid

KMD veileder

- Universell utforming i planlegging etter plan- og bygningsloven

Lovfestet prinsipp

- Universell utforming inngår som en strategi for planlegging og utforming av produkter og omgivelser for å oppnå et inkluderende samfunn med full likestilling og deltakelse for alle.
- Som prinsipp og strategi er universell utforming lovfestet i § 1-1 femte ledd og skal legges til grunn i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak.
- Universell utforming som hensyn skal vurderes fra øverste til nederste plannivå, inkludert byggefasen.

- Plan og bygningsloven er det viktigste verktøyet for å kunne oppnå universell utforming.
- Loven legger opp til samordnet helhetlig planlegging for statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet, og byggeteknisk forskrift følger opp med detaljerte bestemmelser på prosjektnivå.

Virkemidler

- Kommunene og fylkeskommunene rår over ulike virkemidler for å ivareta utforming og arealbruk i plan- og byggesaksbehandlingen
- Regionale planer
- Arealplaner
- Reguleringsplaner
- Utbyggingsavtaler
- Kommunale planretningslinjer/ bestemmelser
- TEK 17 - byggesaksbehandlingen

Samfunnsdelen av kommuneplanen

- Kommuneplanens samfunnsdel har en sentral plass i det kommunale plansystemet og er et redskap for å fremme universell utforming i bl.a. kommuneplanens arealdel på en mer sektorovergripende og helhetlig måte.
- Reglene om kommuneplanen finnes i pbl. Kapittel 11
- Forankring av hensynet om universell utforming i samfunnsdelen sikrer at hensynet ivaretas i den videre planleggingen. Fører til at hensynet løftes opp og prioriteres.

Krav til innhold i planer

- Virkemidlene i pbl. skal brukes slik at områder og bebyggelse har funksjoner og løsninger som i størst mulig grad er uavhengig av den enkeltes funksjonsevne.
- Arealdisponering, lokalisering og detaljutforming – virkemidler for best mulig kvalitet og universell utforming for områder og bebyggelse.
- Kyndige lokale vurderinger av hvilke områder som egner seg for de ulike formål er avgjørende.
- Kvalitetskrav til uteoppholdsarealene

Reguleringsplaner

- Utarbeidelse av utfyllende bestemmelser og retningslinjer
- Bruk av planbestemmelser sikrer bedre klarhet om sentrale mål og hensyn i planen
- Kan stille andre krav enn minimumsbestemmelsene i TEK
- Konkret innhold
- Byggegrenser, utbyggingsvolum og funksjonskrav, herunder om universell utforming, leke- ute- og oppholdsplasser, skilt og reklame, parkering

- Omfang og lokalisering av bygninger og boliger
- Omfanget av slike som skal være universelt utformet etter forskriftens bestemmelser (krav til heis, tilgjengelige boenheter, minstestørrelsen)
- I reguleringsplan kan kommunen fastsette antallet boliger i et område, største og minste boligstørrelse og nærmere krav til tilgjengelighet og boligens utforming når det er hensiktsmessig for spesielle behov

Medvirkning

- Øke kvaliteten i plan- og beslutningsgrunnlaget
- Mangfold i samfunnet
- Eierskap og stedsidentitet
- Gjensidig læring og demokratiutvikling
- 4 prinsipper
- Åpenhet
- Styringseffektivitet
- Ivareta hensynet til universell utforming
- Likeverd

- Klare rammer for involvering
- Jo tydeligere opplegget for medvirkning er, jo enklere vil det antagelig være å gjennomføre.
- Opplegget bør så langt mulig være fastsatt og kjent på forhånd, og omfatte en beskrivelse av:
 - hensikt, mål og premisser for planarbeidet og eventuelle usikkerheter i planprosessen.

- Det bør framgå tydelig hvilke temaer som er til behandling og hvilke deltemaer som kan være særlig aktuelle for bred medvirkning.
- mål og sannsynlig tidsramme for hver planfase, inkludert arenaer, metoder, frister for innspill og navn på prosessansvarlig.
- Opplegg for vurdering og diskusjon av alternative forslag som kan komme opp i planprosessen bør oppgis, jf. pbl § 5-2.

- Deltakende grupper.
- Rollene til de ulike representantene som er involvert i prosessen og deres kontaktopplysninger, bør framgå

Råd for god medvirkning

- 1) Samarbeid med interne berørte fagavdelinger
- 2) Sikre politikerdeltakelse
- 3) Sørg for den rette sammensetningen av berørte deltakere fra starten av
- 4) Begynn med befolkningens perspektiv og sørg for aktive tilretteleggingstiltak ved behov
- 5) Gi klare rammer for å sikre en meningsfull prosess

- 6) Sikre god oppstart – start tidlig med medvirkningsaktiviteter
- 7) Legg inn fleksibilitet i bruk av metoder
- 8) Gi rom for kreativitet og muligheter i prosessen
- 9) Offentliggjør innspill og resultater for deltakerne

Tilgjengeliggjøring av informasjon

- Oppstart med ulike varslingsformer
- Allmenn kunngjøring
 - Brev
 - Melding
 - Brosjyre
 - Bruk av offentlige plasser som ofte er besøkt av allmennheten
- Offentlige oppslagsider og sosiale medier
- Offentlige oppslagstavler

- Elektronisk visnings-/delingssted - Dropbox
- Utstilling
- Annen bruk av massemedier
 - Pressemelding og informasjonsmøte
 - Pressekonferanse
 - Intervju med politiker eller planlegger
- Oppstartsmøte

Innhenting av informasjon

- Interessent-/aktøranalyse
- Svarskjema
- Annen undersøkende metode
 - Undersøkelser
 - Spørreundersøkelse
 - Nettundersøkelse
 - SWOT-analyser
 - Stedsanalyse
 - Kulturhistorisk stedsanalyse DIVE
 - Stedsopplevelse
 - Gyldighetstest i landskapsanalysen

- Intervju
- Høringsuttalelse

Dialog

- Åpent møte/seminar/konferanse
 - Informasjonsmøte
 - Arbeidsseminar med panel
 - Søkekonferanse
 - Dialogkonferanse
- Mottaksarrangementer og oppsøkende virksomhet
 - Åpent kontor/servicedag
 - Informasjonsskontor
 - Utstilling og stands
 - Informasjonsterminaler
 - Møtebesøk
 - Dør-til-dør-besøk

- Planleggingsbefaring
 - Gåtur/barnetråkk/ungdomstråkk
 - Sykkeltråkk
 - Rullestoltrilling/-kjøring
 - Fotografering
- Visualiseringsverktøy
 - Digitale planverktøy
 - Sosiale medier
 - Mobile enheter
 - Nettverksdialog/elektroniske diskusjonsgrupper

- Digitale fortellinger
 - Mentale og kognitive kart
 - Kultur for lokal deltakelse og engasjement
 - Kunst som arena
 - Idrett som arena

- Arbeidsgrupper/ verksteder
 - Deltakende læringsmetode "Participatory Learning and Action"
 - Diversity Icebreaker
 - Fokusgruppe
 - Idemyldring
 - Kreativ problemløsning
 - Arbeidsbokmetoden

- Anerkjennende undersøkelse
- Åpent forum
- Kafedialog
- Plansmie
- Teater og fortellinger

- Fremtidsmetoder
 - Fremtidsverksted
 - Scenarioer
 - Fremmedkort-scenario
 - "Future City Game"

Samarbeid og rådsordninger

- Samarbeid
 - Lokalt samarbeid i et nærområde (stedsutvikling, områdeutvikling)
 - Arbeidsgrupper
- Borgerpanel
- Partnerskap
- Forhandlinger
- Råd og representasjonsordninger

Råd

- Lovens formålsparagraf fastslår at kommunene skal sikre medvirkning for personer med nedsatt funksjonsevne
- Kommunene skal for dette formålet opprette råd
- Råd er en organisert og strukturert medvirkning i saker som har stor betydning for personer med nedsatt funksjonsevne
- Drøfte saker av betydning for personer med nedsatt funksjonsevne

Råd

- Rådet er et rådgivende kommunalt/fylkeskommunalt utvalg.
- Rådet gir råd til kommunestyre, kommunale utvalg og kommunale virksomheter
- Rådet fatter ikke endelige vedtak i saker - rådets innspill er anbefalinger
- Rådet er et kollegium – innspillene skjer på vegne av et samlet råd
- Rådet kan ikke gjøres medansvarlig for vedtak.

Forutsetninger for et velfungerende råd - krav til saksbehandling

- Saker skal legges fram for rådet i god tid før de skal avgjøres.
- Ta kontakt med kommunen hvis sakene kommer sent eller at dere får få saker
- Rådet kan også selv ta opp saker.
- Rådets uttalelse skal legges ved saksdokumentene til det organet som fatter endelig avgjørelse i saken.

Forutsetninger for et velfungerende råd - krav til drift

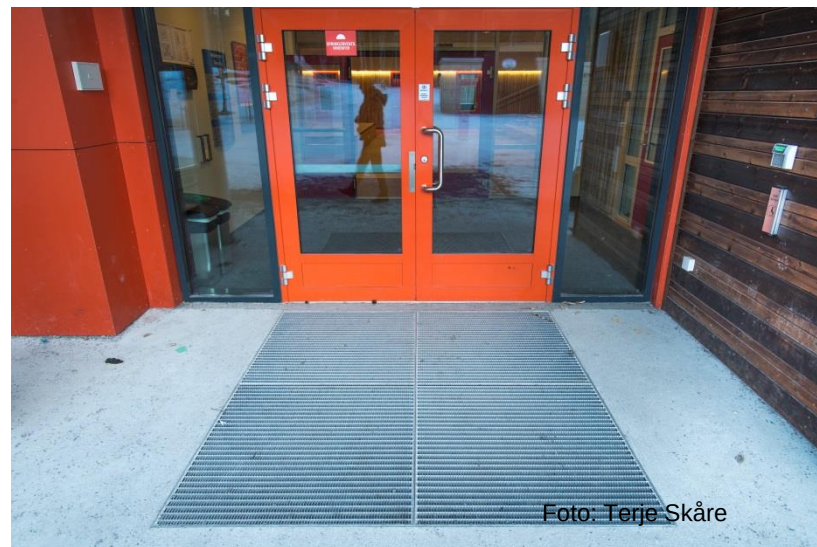
- Kommunen skal sørge for de administrative funksjonene:
 - Rådet bør ha en sekretær
 - Rådet bør ha et budsjett for å kunne planlegge sin virksomhet
- Rådet har rett til å uttale seg før kommunestyret oppretter sekretariat, vedtar budsjett og gir utfyllende regler for saksbehandlingen i rådet

Forutsetninger for et velfungerende råd – Mandat/reglement

- Kommunestyret/fylkesting vedtar mandat for rådet.
- Bør fremgå av mandatet:
 - Saksområdet til rådet
 - Hvilke saker som kommune/fylkeskommune skal legge fram for rådet
 - Ansvarlig for sekretariatsfunksjonen/sekretariatets oppgaver.
 - At det skal utarbeides møtebøker og årsmelding.
- Bør vurderes å ta inn i mandatet:
 - Rutiner for samhandling mellom råd og kommune/fylkeskommune

Forutsetninger for et velfungerende råd – tilrettelegging

- Tilgjengelige møtelokaler
- Ved behov kan det bestilles tolk hos hjelpemiddelsentralen
- Andre kan trenge teleslynge
- Sakspapirer i tilgjengelige formater
- Ta hensyn til ulike allergier
- Tenk på lengden av møtene. Pauser ved behov





Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

Takk for meg!

Nyhetsbrev:

<https://www.bufdir.no/uu/Nytt/>

Deltasenteret:

www.bufdir.no/uu/

UnIKT forum:

<https://www.bufdir.no/uu/UnIKT/>

Karianne Hjortdahl

Seniorrådgiver

Deltasenteret/Bufdir

karianne.ryghhjortdahl@bufdir.no

Tlf.: 466 17 848